

KİTAB FONDLARININ MÜHAFİZƏSİ VƏ KONSERVASIYASI PROBLEMLƏRİNƏ DAİR

Məşhur alman filosofu Qotfrid Vilhelm Leybnits kitabxanaları kitablarda cəmləşən insan fikrinin xəzinəsi adlandırmışdır. İnsan sivilizasiyasını əsası minilliklərin dərinliklərində qoyulmuş binaya bənzətmək olar. Bu binaya qoyulmuş hər bir kərpic ixtiraçıların yuxusuz gecələrin bəhrəsi, dünyanın ən zəkali insanların fikirləridir. İnsan yaratdığı bu zinatların içərisində kitabın xüsusi yeri var. Kitab bilik xəzinəsi, insanın ruhu üçün mөлham, müdrüklük mənbəyidir. Ərəblər kitabı bir xəzinə kimi münasibət bəsləmiş, qədim romalılar kitabı dibi görünməyən bir dərya ilə müqayisə etmiş, qədim rus alimləri isə kitabı torpağa həyat verən, aşıb-daşan bir çaya bənzətmişlər. İnsanlar ta qədimdən indiyə kimi kitabları zərrə-zərrə toplayıb, nəsildən-nəsilə ötürüb, nəticədə kitabxanalar yaratmışlar. Dünya tarixində qədim şumerlərin, hetlərin, assuriyalıların saxsı lövhəciklərindən tutmuş, Qədim Misirin, Romanın İsgəndəriyyənin qədim kitabxanalarını, Avropanın orta əsrə aid ilk kitabxanalarını, Paqanın, Xara-Xotanın, Kiyevin, Səmərqəndin, Florensiyanın, Parisin kitabsaxlayıcılarını qeyd etmək olar. Müxtəlif zamanlarda başqa-başqa ölkələrdə kitabxanalara müxtəlif adlar verilib: «lövhəciklər evi», «fikir sığınacağı», «ruh üçün əcxaxana», «kitab saxlayan otaqlar», «ədəbiyyat məbədi». Bu kitabxanaların ayrı-ayrı nümunələri müxtəlif insanların səyi nəticəsində qorunub saxlanılıb və bizim dövrə qədər gətirilib çıxardılıb. Cəmiyyətin həyatında və mədəniyyət tarixində kitabxanaların rolu çox böyükdür. Hər bir cəmiyyət dünya mədəni irsinə aid nümunələrin qoruyub saxlanması üçün böyük məsuliyyət daşıyır.

Yeni texnologiyaların inkişafı ilə bağlı cəmiyyətin sürətlə informasiyalaşması, məsələn, elektron resursların yaradılması yeni növ sənədlərin yaranmasını tələb edir. Müasir şəraitdə kitabxana fondları üçün daha qiymətli sayılan sənədlərin mühafizəsi problemləri onların seçmə mərhələsində nəzərə alınmalı, bu sənədlərin davamlılığının artması və gələcəkdə unikal materialların itirilməməsi probleminin həlli üçün çox vacibdir.

Hazırda bəzi kitabxana fondlarında müxtəlif tarixi dövrlərə aid öz məzmunu və informasiya daşıyıcısı ilə fərqlənən qiymətli ədəbiyyat saxlanılır. Bu cür sənədlər özlərində daşıyan informasiyaya və yaranma üsullarına görə tədqiqatçılar üçün böyük maraq kəsb edir. Belə sənədlərin mühafizəsi və bərpası müasir kitabxanaşünaslığın aktual problemlərindən biridir.

Respublika kitabxanalarında bu məsələyə lazımı səviyyədə fikir verilməyib, ümumiyyətlə, mühafizə problemləri elmi kitablarda və dərsliklərdə işıqlandırılmayıb. Fondların mühafizəsi və bərpası məsələləri ilk dəfə Azərbaycan MEA-nın Mərkəzi Elmi Kitabxanasında «Nadir nəşrlər» bölməsi tərəfindən həm nəzəri, həm də təcrübi cəhətdən öyrənilib və tətbiq edilib. Bu sahəyə aid «Nadir kitabların saxlanması və konservasiyası» adlı layihə həyata keçirilib və «Nadir nəşrlərin mühafizəsi və konservasiyası», «Kitabların biozədələnməsi haqqında əməli və təcrübi qeydlər» adlı məqalələr dərc olunub.

Fondların mühafizəsini təmin etmək üçün müxtəlif üsullardan istifadə olunur. Onların əhəmiyyətli sənədlərin xüsusi saxlama rejimi və bərpasıdır.

Sənədlərin mühafizəsi probleminə ikitərəfli yanaşılır:

1. Sənədlərin əsl və nəşrlərin orijinalının mühafizəsi;
2. İnformasiya və sənədin surətinin mühafizəsi.

Birinci istiqamətdə işlər aparılarkən ixtisasçılar sənədlərin tam bərpası, sənədlərin kağızı və başqa materialların, nəşriyyat boyalarının, cildlərin korlanmasının qarşısının alınması ilə üzləşir. İkinci istiqamətdə isə tədqiqatçılar nəşrlərin, dəqiq desək, onların surətinin və onlardakı informasiyanın başqa daşıyıcılara köçürülməsi məcturiyyətində olur.

Son zamanlara qədər geniş yayılmış üsul sənədlərin mikrodaşıyıcılara köçürülməsi və faksinül nəşrlərinin çap olunması idi. İndi isə sənədlərin surətinin maşınla oxunanan daşıyıcılara köçürülməsi ən aktual məsələdir. Sənədlərin başqa daşıyıcılara köçürülməsi sənədin orijinalının qorunub saxlanmasına, həmçinin bütün marağı olan oxucuların sənədin surətindən istifadə etmək imkanını yaradır.

Maşınla oxunan daşıyıcılar (elektron) çox mübaisəli və hələ çox az tədqiq olunan bir problemdir. Yüksək təchizatı olan bir şəraitdə maşınla oxunan daşıyıcıların səmərəli istifadəsi danılmazdır, lakin bu materialların gələcəkdə istifadəsi və mühafizəsi problemi hələ öyrənilməyib. Bu cür materialların istismar müddəti az olduğundan bu daşıyıcılarda olan informasiyanın uzunmüddətli olmasına hələ cavab tıpılmayıb.

Kitab daşıyıcılarından fərqli olaraq maqnit lentləri kimi elektron daşıyıcıların istifadə müddəti məhduddur. Məs., *BASF* və *VERBATIM* markalı 3,5 düymü maqnit disketlərinin istifadə müddəti 1,5-2 ildən artıq olmur, lazer optik disklər *CD-ROM*-lar tez-tez istifadə olunduqda bir ildən sonra keyfiyyətini itirir, ona görə də bu daşıyıcıların vaxtaşırı təzələnməsi (yenidən köçürülməsi) səmərəli texniki həllini tapır alıdır.

İnformasiya və kompüter texnologiyaların və proqram təminatlarının intensiv inkişafı elektron sənədlərinin yazılma üsullarının və oxunmasının təkmilləşməsi ilə sıx bağlıdır. Ona görə də texniki cəhətdən göhnəlmis

informasiya daşıyıcılarının istifadəsi məsələsi tez bir vaxtda həll olunmalıdır.

Bu gün həll olunmamış aktual məsələlərdən biri də lokal və uzaq məsafədə yerləşən elektron resursların arxivləşdirilməsidir. Qərb və amerikalı kitabxanalarının fikrincə, yeganə yol kooperasiya, həmçinin beynəlxalq kooperasiyadır. Yalnız bu şərtlə informasiya resurslarının saxlanması və istifadəsi təmin ediləcəkdir. Beləliklə, informasiya daşıyıcılarının seçilməsi mərhələsində onların hazırda istifadə edilməsi ilə bərabər gələcəkdə saxlanması və istifadəsi nəzərə alınmalıdır.

Ənənəvi nöqteyi-nəzərdən kitab fondlarının mühafizəsi probleminin həlli üçün nadir nəşrlərin bərpası və fondlarda yerləşən sənədlərin fiziki keyfiyyətinə təsir göstərən 5 faktordan qorunub saxlanması nəzərdə tutulur. Bu, hava-mühit, bioloji, dalğavari enerji, sosioloji və fəvqəladə vəziyyət faktorlarıdır. Fondların mühafizəsi problemi çərçivəsində kitabxanalarımızda ancaq birinci və ikinci faktorlar nəzərdə tutulur, yəni temperatur-nəmlik rejiminin gözlənilməsi və sənədlərdə bioloji zədələnmə nəticələrinin ləğv edilməsi məsələləri tətbiq olunur.

Müasir dövrdə kitabxana fondlarının mühafizəsi probleminin həllində bütün dünya kitabxanalarının iştirakı vacibdir, or a görə ki, XXI əsrin əsnasında ətraf mühitin cirkənməsi, kitabxana fondlarının, həmçinin nadir nəşrlər fondlarının intensiv istifadəsi, sənədlərin tez-tez surətinin çıxarılması ilə əlaqədar bütün dünyada sənədlərin saxlama şəraiti eyni ilə kəskin şəkildə pisləşir. Bu gün fond işçiləri qarşısında duran məsələlərin ən vacibi tərkibində yüksək təchizatı olan kağızlarda nəşr olunmuş kitabların məhv olunmasıdır. Bu qəbildən olan kitablar XIX əsrin sonuna - XX əsrin əvvəllərinə aid olan kitablardır. Onları xilas etmək üçün fond işçiləri kitabları neytrallaşdırır və beləliklə, kağızların davamlılığını, həmin kitabları başqa elektron daşıyıcılara köçürməklə sığorta fondlarının yaradılmasını təmin etmiş olurlar. Bu da fondların mühafizəsi üçün ən əlverişli üsuldur.

Almaniya tədqiqatçıları belə bir nəticəyə gəliblər ki, dünyada turşulu kağızda nəşr olunmuş təxminən 60 milyon nüsxəyə yaxın ədəbiyyatın məhv olması təhlükəsi var. Ən iri kitabxana sayılan ABŞ Konqres Kitabxanasında 13 milyon sənədin vəziyyəti kəskin həddə çatıb.

Kitabların məhv olunmasının qarşısı alınması üçün konservasiya bir profilaktik tədbir kimi tətbiq olunub. Fondun bərpası ilə bağlı kitabxananın çoxaspektli fəaliyyəti nəticəsində yaranmış preventiv konservasiyanın yeni texnologiyası mərhələli (faza) konservasiya adlandırılır. Mərhələli konservasiya ideyası ondan ibarətdir ki, hər bir kitabın onun ölçüsünə uyğun xüsusi turşusuz kartondan mikroikliimli konteyner hazırlanır. Bu cür üsulla kitab ətraf mühitin zərərli təsirindən müdafiə olunur, kağızın köhnəlmə prosesi sabitləşir. Xüsusi kartondan hazırlanmış mikroikliimli konteyner ətraf mühitin zərərli maddələrin və aşqarların təsirindən kitabı qoruyur.

Kitab bu konteynerdə kitab saxlayıcıda tam bərpa olunanacaq saxlanılır. Əgər destruksiya (kağızın strukturunun dəyişməsi) dərəcəsi imkan verirsə kitabı dəfələrlə mürciət edilir, hətta oxucunun istifadəsinə də verilir, lakin istifadədən sonra mütləq konteynerdə yerləşdirilir.

İlk dəfə mərhələli konservasiya texnologiyası 1973-cü ildə Konqres Kitabxanasında, sonra isə ABŞ-ın bütün kitabxanalarında tətbiq olunub. Mikroiklimli konteynerlər ilk dəfə turşusuz kartondan Amerikan proqram təminatı olan «Box Maker» dəzgahda hazırlanıb. Rusiyada isə Elmlər Akademiyasının kitabxanasında ABŞ Konqres Kitabxanasının köməyi ilə sınaqdan keçirilib, onların şəraitinə uyğunlaşdırılıb və yanğın zamanı ziyan çəkən kitablara tətbiq edilib. Lakin bu işin bu cür miqyasda keçirilməsi təcrübəsi yox idi. Konqres Kitabxanası ilkin mərhələdə REA kitabxanasını lazımı avadanlıq və materiallarla təmin etmişdir. Buraya kitabölçən və proqram təminatlı kompüter göndərilmişdir. Kitabölçəndən alınan rəqəmlər əsasında (kitabın eni, uzununu və hündürlüyü) mikroiklimli konteynerlər hazırlanmışdı. Bir müddət Rusiya kitabxanaları turşusuz kartonu ABŞ-dan pulla alır, lakin mühafizəyə ehtiyacı olan ədəbiyyat həddindən çox olduğundan bütün ehtiyacları ödəmək üçün vəsait çatmırdı. Buna görə də REA Kitabxanası Ümumrusiya Elmi-Tədqiqat Kağız İnstitutu ilə birgə turşusuz kartonun istehsalı ilə bağlı tədqiqatlar aparır və 1993-cü ildə ilk dəfə Rusiya turşusuz karton əldə edə bilir və öz kitabxanalarını bu materiallarla təmin edir.

Azərbaycanda ilk dəfə mərhələli konservasiya MEA-nın Mərkəzi Elmi Kitabxanasında həyata keçirilib. «Nadir nəşrlərin mühafizəsi və konservasiyası» adlanan bu layihə Soros Açıq Cəmiyyətinin kitabxana proqramları üzrə plan-layihələr müsabiqəsində 6500 dollar məbləğində qrant almışdır. Bu layihə çərçivəsində iş əsasən üç mərhələdən ibarət idi:

1. Yeni yaranmış «Nadir nəşrlər» fondunun təmiri;
2. Fondun yeni avadanlıqla təchizatı;

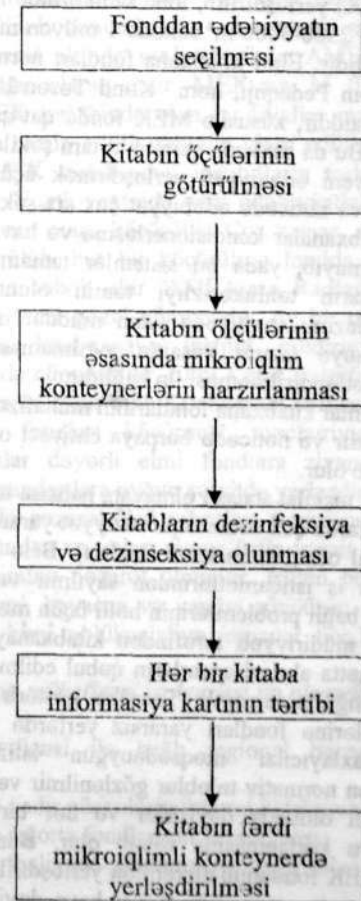
3. Bərpaya daha çox ehtiyacı olan ilk 500 kitab üçün Moskvadan gətirilmiş turşusuz kartondan mikroiklimli konteynerlərin düzəldilməsi.

Layihə əsasında Nadir nəşrlər fondu təmirdən sonra lazımı avadanlıqla təmin olundu. Fondun saxlama şəraitini yaxşılaşdırmaq üçün kondisioner, məlumat kartlarını tərtib etmək və məlumat bazasını yaratmaq üçün kompüter, kitabların tozunu almaq üçün tozsoran, kitabxananın daxili imkanlarından istifadə edərək nadir nəşrlər üçün müvafiq stellajlar və mikroiklimli konteynerləri saxlamaq üçün şkaflar hazırlandı. Bundan sonra turşusuz kartonu əldə etmək üçün iki kitabxana əməkdaşı Moskvaya ezam olundu. Ezamiyyət zamanı kitabxana əməkdaşları Rudomino adına Xarici Ədəbiyyat Kitabxanasının gigiyena və bərpa şöbəsində mikroiklimli konteynerlərin düzəldilməsini əyani şəkildə müşahidə edib bu haqda lazımı çap məhsulları və videomateriallar əldə edildi. Həmin bu kitabxanada 500 kitab

üçün turşusuz karton alındı. Ezamiyyətdən sonra seçilmiş ədəbiyyat dəzinfeksiya olundu və kitablardan ölçü götürüldəndən sonra, hər bir konservasiya olunan kitab kompüterdə məlumat kartı tərtib olundu. Hər bir 500 kitabın ölçüsü əsasında mikroiklimli konteynerlər hazırlandı, sonra isə hər bir hazırlanmış konteynerə kitablər yerləşdirildi və örtülü şkafa düzüldü. Beləliklə, Azərbaycanda ilk dəfə mərhələli konservasiya həyata keçirildi.

Sxem şəklində mərhələli konservasiyanı belə görmək olar:

Mərhələli konservasiya

Bu layihə çox gözəl təşəbbüsdür, lakin vəziyyətdən çıxış yolu deyildir, çünki kitabxanalarımızda millionlarla kitabın belə bir konservasiya ehtiyacı var. Azərbaycanın nə turşusuz karton istehsal etməyə, nə də bu kartonu xaricdən almağa maddi imkanı yoxdur.

Azərbaycan kitabxanalarında mühafizə problemləri ilə bağlı məsələlərə lazımı səviyyədə fikir verilməyib. Konkret olaraq, iri elmi kitabxanalarda saxlama rejimi sənədlərin təhlükəsizliyini təmin olunması ilə bitmir. Lakin bu tədbirlər də lazımı səviyyədə deyil, məsələn, elmi kitabxanalarda saxlayıcılar təmirə ehtiyacı olan otaqlarda və ya zirzəmidə (AMEA-nın MEK) yerləşdirilib, fond sahələrində normadan əlavə kitablar düzülüb, halbuki 2500-3000 m² sahədə 1 milyon nüsxədən artıq ədəbiyyat yerləşdirilməməlidir. Elmi kitabxana fondları normadan artıq ədəbiyyatla yüklənib, bu həm Pedaqoji, həm Kənd Təsərrüfatı, həm də Tibb Elmi kitabxanalarına aiddir, xüsusilə MEK fondu qat-qat normadan artıq kitab qəbul etmişdir. Bu da saxlama şəraitinin tam şəkildə pozulması deməkdir. Bundan əlavə yeni ədəbiyyatı yerləşdirmək üçün bütün rezerv sahələr istifadə olunub və nəticədə ədəbiyyat çox sıx şəkildə yerləşdirilib. Bütün adı çəkilən kitabxanalar kondisionerləşmə və hava təmizləyən qurğularla ya təmin olunmayıb, yada bu sistemlər tamam yararsız haldadırlar. Bununla fondların təhlükəsizliyi təmin olunmayıb. Əsas səbəblər kitabxanaların lazımı səviyyədə uzun müddət maliyələşdirilməməsi və kompleksləşdirməyə lazımı vəsaitin ayrılması, kitabxana işçilərinin əməyinin qiymətləndirilməməsi ilə bağlıdır.

Bütün bunlar kitabxana fondlarının mühafizəsi problemlərinin həllini təhlükə altına alır və nəticədə bərpaya ehtiyacı olan sənədlərin həcminin artmasına səbəb olur.

Müstəqil təşkilat statusu olmayan, hansısa təşkilatın struktur bölməsi olan kitabxanalarda çox acınacaqlı vəziyyət yaranıb (məsələn, AMEA-nın MEK, ali təhsil ocaqlarının kitabxanaları). Belə kitabxanalarda kitabxana fəaliyyəti əsas iş istiqamətlərindən sayılmır və əsas təşkilat fondların mühafizəsi ilə bağlı problemlərinin həlli üçün məsuliyyət daşımır. Bundan başqa təşkilat müdiriyyəti tərəfindən kitabxanaya aid çox zaman qeyri-professional, hətta absurd qərarların qəbul edilməsindən həmin təşkilatın kitabxanaları sığortalımayıb. Təcrübə göstərir ki, təşkilat müdiriyyəti kitabxana işçilərinə fondları yararsız yerlərdə yerləşdirməyə sərəncam verir, kitabsaxlayıcılar məqsədəuyğun istifadə olunmur, fondlar yerləşdirilərkən normativ tələblər gözlənilmir və ya kitabxana fondlarının yerlərini lazım olduqda dəyişirlər və hər bir yer dəyişmə kitabların itirilməsinə və korlanmasına səbəb olur. Buna nümunə 1967-ci ildə AMEA-nın MEK fondunun zirzəmidə yerləşdirilməsi ola bilər. Zirzəmidə nəmişlik-temperatur rejiminin xüsusi hava dəyişən və kondisionerləşmə qurğuları yox səviyyəsindədir. Bundan əlavə mühəndis-kommunikasiya

sistemləri də burada cəmləşib və onların nasazlığından dəfələrlə kitablar islanıb və yararsız hala düşüblər. Əgər nəzərə alsaq ki, 3,5 milyondan artıq fondu olan kitabxanada «Nadir nəşrlər» bölməsi yaradılıb və qiymətli kitabların təxminən 9000-ə yaxını kitab normativ qaydalara uyğun yerləşdirilib, lakin bu problem həlli deyil. Hələ zirzəmidə çox qiymətli kitablar, görkəmli alimlərin, şəxsiyyətlərin kitab koleksiyaları, xüsusi nişanəsi olan, avtoqrafı kitablar çoxdur və bunları nadir nəşrlər bölməsində yerləşdirmək qeyri-mümkündür. Deməli, əsas fondun ədəbiyyatın saxlama şəraitinin yaxşılaşdırılmasına dair tədbirlər keçirilməli, xüsusi kondisionerləşdirmə və hava təmizləyən qurğular quraşdırılmalı, mühəndis-kommunikasiya sistemləri müntəzəm təmir olunmalı və ciddi nəzarət altında saxlanılmalıdır AMEA-nın kitabxana filiallarında vəziyyət ağır olaraq qalır. MEK-nin 24 filialı institutların tabeçiliyinə verilib. MEK tərkibində olan bu filiallar institutun profilinə uyğun yeni ədəbiyyatla təmin edilib, düzgün idarə edilib və hər il MEK tərəfindən yoxlanıb. MEK tərkibində institutların tərkibinə keçəndən sonra vəziyyət dəyişib. Vaxtlı-vaxtında yeni ədəbiyyatla təmin olunmur, dəfələrlə bir otaqdan o biri otağa köçürülür. Çox zaman işıqlı otaqlardan, rütübətli otaqlara köçürülüb, hər bir köçürülmə fondnda olan kitabların mexaniki zədələnməsinə səbəb olur. AMEA-nın Radiasiya Tədqiqatları İnstitutunun kitabxanası buna gözəl nümunədir. Az bir müddətdə 2 dəfə yeri dəyişilir. Bu da kitabxanaya institut müdiriyyəti tərəfindən münasibətin əyani şəkildə nümayişidir. Elmi Kənd Təsərrüfatı Kitabxanası, Elmi Pedaqoji Kitabxana və Elmi Tibb Kitabxanası yerləşən binalar alınıb, kitabxana müdiriyyəti fondları köçürmək məcburiyyətində olublar. Yerdəyişmə ilə əlaqədar dəyərli elmi fondlara ziyan verilib. Elmi kitabxanaların fondları standartlara uyğun şəraitdə yerləşdirilməyib.

Fondların çoxunda nəzarət-ölçü cihazları (temperatur və nəmişlik ölçən cihazlar) olmadığından və onları almaq üçün vəsait ayrıldığından temperatur-nəmişlik rejiminə nəzarət olunmur. Bütün bu kitabxanalarda ehtibarlı mühafizə sistemi, həyacan və yangın söndürən sistemləri təşkil olunmayıb və bir nəticə kimi təhlükəsizliyə zəmanət heç bir müdiriyyətin iqtidarında deyil.

Kitabxana fondların mühafizəsi və bərpası ilə əlaqədar aşağıdakı işlər görülməlidir:

- fondların mühafizəsi ilə bağlı regional bərpa xidmətlərinin yaradılması;
- respublika üzrə nadir nüsxələrin ümumi kataloqunun yaradılması;
- respublika üzrə sığorta fondlarının yaradılması;
- Bu mərkəzdə fəaliyyət göstərməyə qadir olan yeni kadrların hazırlanması
- (bərpacı-konservator);

➤ fəvqəladə vəziyyət yarandıqda hazırlıq tədbirləri planı.

Dövlət səviyyəsində kitabxana fondlarını mühafizəsi üzrə proqram qəbul olunmalıdır. Bu proqram çərçivəsində layihələr həyata keçirilməlidir. Layihələrin müəyyən hissəsini dövlət tərəfindən qismən də fondların mühafizəsi proqramları ilə məşğul olan beynəlxalq donor təşkilatlar maliyyələşdirməlidir.

Bu proqram çərçivəsində müxtəlif layihələrin iştirakçıları fondların mühafizəsi sahəsində müəyyən iş görmüş kitabxanara və təşkilatlar olmalıdır. İlk növbədə AMEA-nın Mərkəzi Elmi Kitabxanasını qeyd etmək lazımdır, çünki respublikada ilk dəfə bərpa və konservasiya üzrə Soros Açıq Cəmiyyət İnstitutu tərəfindən maliyyələşdirilən layihə məhz burada işlənilib və bu layihə əsasında müasir tələblərə cavab verən «Nadir və qiymətli nəşrlər fondu» yaradılıb. Yenə də Soros Açıq Cəmiyyət İnstitutunun maliyyələşdirdiyi mühafizə, konservasiya və bərpaya aid rus dilində olan metodik vəsaitlər tərcümə edilib. MEK-də Amerika səfirliyinin nəzdində fəaliyyət göstərən Tədris Mərkəzinin maliyyələşdirdiyi «Sənədlərin bərpası və konservasiya» adlı 24 saatlıq kurslar tədris olunub. Bu kurslarda Bakının müxtəlif elmi kitabxanalarının (məsələn, Elmi Pedaqoji Kitabxana, Elmi Tibb Kitabxanası, Elmi Texniki Kitabxana, Tibb Universitetinin Kitabxanası, Memarlıq və İnşaat Universitetinin Kitabxanası, Kənd Təsərrüfatı Kitabxanası və s.) mütəxəssisləri müdavim olmuş və sertifikat almışlar.

AMEA-nın Əlyazmalar İnstitutunun bu proqramda iştirakı vacibdir, ona görə ki 1950-ci ildə Ədəbiyyat İnstitutunun əlyazmalar şöbəsinin nəzdində yaranan bu institutda uzun illər bu sahədə işlər aparılıb müəyyən təcrübələri var və institutun nəzdində 70-ci illərdə yaranmış bərpa və gigiyena laboratoriyası fəaliyyət göstərir. Əlyazmalar İnstitutunun nəzdində fəaliyyət göstərən laboratoriya köhnə avadanlıqla təchiz olunsada bu sahədə çoxlu bilik və təcrübə əldə edib.

M.F.Axundov adına Milli Kitabxanada zəngin fondu olan «Nadir nəşrlər» şöbəsini qeyd etmək lazımdır. Bu şöbənin nəzdində fəaliyyət göstərən bərpa bölməsinin nadir və qiymətli nüsxələrin mühafizəsi sahəsində xidmətləri böyükdür.

Kitabxanalarda fondların mühafizəsi problemləri ümumiyyətlə kəskin şəkildə qəlizləşib və bu problemlərin həlli üçün konkret təşkilatların tərkibində olan kitabxanaların ümumilli miqyasda qətiyyətli tədbirlərin həyata keçirilməsi vaxtı çatıb.

Normativ qaydalarla uyğun sənədlərin saxlama rejimini yaratmaq üçün və fondların təhlükəsizliyini təmin etmək üçün qeyd olunan tədbirlərin keçirilməsi vacibdir:

- kitabxanalar üçün ixtisaslaşdırılmış binaların tikilməsi;
- fondların artımının nəzərə alaraq plan üzrə sahələrinin genişləndirilməsi;

➤ binanın və mühəndis-kommunikasiya sistemlərinə tam nəzarət edilməsi;

➤ fondların mühafizəsini təmin edən müasir texniki vasitələrlə kitabxananın təchiz edilməsi;

➤ kitabxanaların maddi-texniki ehtiyaclarının maliyyələşdirilməsinin təmin edilməsi.

Fondların mühafizəsi üzrə normal işin təşkili üçün respublikada yaxşı kimyəvi laboratoriyası, fotolaboratoriyası olan, bərpa şöbəsi fəaliyyət göstərən xüsusi konservasiya və bərpa mərkəzi olmalıdır. Bu mərkəz həm Bakıda, həm də regionlarda yerləşən kitabxana fondlarının mühafizəsi problemlərini həll edə biləcək bir qurum olmalıdır. Gələcəkdə isə rayonlarda regional bərpa xidmətləri fəaliyyət göstərəcək və bu mərkəz öz fəaliyyəti bütün regionlarda olan bərpa xidmətlərini əhatə etmək imkanına malik olacaq. Belə bir mərkəzin yaradılması və lazımı avadanlıqla, materiallarla, kimyəvi reaktivlərlə təchiz olunması respublika üçün çox vacibdir və fondların mühafizəsi ilə bağlı prioritet iş istiqamətlərindən olduğu şəksiz sübutdur.

ƏDƏBİYYAT

1. Глухов А. Судьбы древних библиотек. – М., 1992. – 159 с.
2. Редкая книга: Изучение, сохранность, реставрация. – СПб.: БАН, 2000. – 147с.
3. Сохранность книжных фондов: Сб.ст. - Вып. 5. – М., 1966. – 254 с.
4. Нюкша Ю.П., Бланк М.Г. Поточная линия для реставрации. М., 1976. – 145 с.
5. Сохранность документов. – СПб., 1987. – 186 с.
6. Отле П. Труды по библиотековедению. – М.: Либерия, 2002. – 232 с.

Гюларә Халафова

О ПОВОДУ ПРОБЛЕМЫ СОХРАННОСТИ И КОНСЕРВАЦИИ КНИЖНЫХ ФОНДОВ

РЕЗЮМЕ

Одна из функций библиотек – обеспечение сохранности накопленных обществом книжных богатств, представляющих собой огромную культурную и духовную ценность народа. В статье освещаются проблемы сохранности библиотечных фондов в научных библиотеках города Баку на современном этапе и перспективы их разрешения.